

typologickej charakteristiky Válka i Voznesenského, medzi ktorými, ako Valcerová-Bacigálová niekoľkokrát zdôrazňuje, dochádza ku vzácnnej zhode (v predmete a filozofii poézie, v rovnakom historickom čase vstupu do nej, v kompozičnej organizácii poézie, v montážnej metafore...). Nemenej dôležitým je aj vplyv tejto rovnoznačnosti pri samotnom akte prekladu: „Pri výbere textu na preklad je dôležitým predpokladom jeho výslednej estetickej hodnoty pozitívny vzťah prekladateľa k originálu, v básnickom preklade pristupuje do hry aj možnosť príbuzného autorského založenia, ktoré znásobuje predpoklady optimálneho výsledku“ (s. 111).

Z porovnania Váľkovho a Daňkovho spôsobu prekladania vyplýva, že V. Daňek väčšmi rešpektuje originál, využíva jazykovú príbuznosť češtiny a ruštiny (napr. v rýmoch). M. Válek volí iný spôsob: rešpektuje domáci básnický vývoj a viac sa vzdŕaľuje prototextu A. Voznesenského. Paradoxne (a možnože ani nie) vyznieva Váľkov preklad z viacerých aspektov lepšie. Prílišná spätosť Daňka s pôvodným ruským textom spôsobuje totiž nežiaducu interferenciu tzv. prekladovým jazykom (prekladovým štýlom, „prekladateľčinou“), teda násilným modelovaním domáceho jazyka jazykom prototextu. Ďalším Daňkovým krokom späť je nerešpektovanie hodnoty slov, keď tradičné ruské slová, slová z centra slovej zásoby, prekladá neologizmami alebo hovorovými slovami, ktoré však, opäť paradoxne, starnú najrýchlejšie (napr. *plaché chvenie* – „stydlivý vlnotluk“).

Váľkov preklad je živší, sémantický invariant ohýba, ale rešpektuje ho. Navyše sa Váľkovi do značnej miery darí spojiť eufonický rozmer Voznesenského verša so sémantikou tak, aby neutrpela ani zvuková bohatosť, ani Voznesenského „depo metafor“. Válek vo veľkej miere prispôsobuje Voznesenského domácim kultúrnym pomerom, napr. „Jemľku Pugačova, vodcu sedliackeho povstania z rokov 1667–1671, nahrádza slovenským sedlia-

kom Kubom. Zmysel originálu (významový kontrast domáce – cudzie) nie je narušený, skôr naopak“ (s. 44).

Válek poslovenčuje reálie, metafory, jazyk, avšak zachováva cudzokrajný ráz, ktorý umožňuje čitateľovi mať vedomie, „že čte preklad a je treba mu toto vedomie poskytnout zachovaním koloritu“ (J. Levý, tu s. 60). Válek robí odvážnejšie zásahy do prekladu, ale nepresahuje hranice sémantického poľa. Pri dôkladnej analýze jeho zmysel pre vyhatnutie podstaty nielenže obstojí, ale dokonca vystúpi.

Z monografie A. Valcerovej-Bacigálovej sa dá čerpať viacúrovňovo. Svoju hodnotu majú interpretácie básní i portréty Voznesenského-básnika, Válka-básnika a Válka-prekladateľa. Práca má aj praktický význam. Na viacerých miestach možno dešifrovať jasné signály, čo sa pri prekladaní osvedčilo, čomu sa treba vyhnúť, či kde si vyhľadať ďalšie zdroje na štúdium.

Štúdie sú otvorené, uplatnenie nájdú nielen pri umeleckých prekladoch z ruštiny, ale aj pri jazykoch s podobným fonologickým systémom (napr. s angličtinou ju spája pohyblivosť prízvuku, redukcia hlások). V záverečnom zhrnutí autorka odpovedá na univerzálne otázky prekladu, týkajúce sa významu a tvaru, tak ako to sľubuje názov monografie, ako aj na otázky individuálnych metód prekladu jednotlivých zložiek básnického jazyka.

Ján Gavura

ODRODZENIE NARODOWE W CZECHACH I NA SŁOWACJI. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1999. 273 s.

Zborník *Odrodzenie narodowe w Czechach i na Słowacji (Národné obrodenie v Čechách a na Slovensku)* je venovaný pamiatke

zosnulého poľského slavistu prof. Zdzisława Niedziela (1931-1996). Z. Niedziela začal krátko pred svojou smrťou pripravovať slavistickú konferenciu, nebolo mu však dopriate zrealizovať ju v čase, ktorý pôvodne naplánoval. Konferencia sa uskutočnila v Krakove až po jeho smrti. Jej výsledkom je recenzovaný zborník.

Publikácia obsahuje okolo štyridsať štúdií z poľskej, slovenskej, českej i bieloruskej literárnej vedy a jazykovedy, ako aj personálnu bibliografiu prof. Niedziela. Väčšina autorov reflektuje rozličné aspekty slovenského a českého národného obrodenia a romantizmu, pričom romantizmus chápu v súlade s českými a slovenskými akademickými dejinami literatúry ako posledné štádium obrodeneckého obdobia. Projekt konferencie bol založený na tematickej rôznorodosti, ktorá zodpovedá širokému spektru literárnych záujmov zosnulého, ktorý sa tiež venoval výskumu staroruskej, bieloruskej, českej, poľskej, slovenskej i bulharskej literatúry.

Prvý príspevok, ktorého autorom je J. Kornhauser, je venovaný životu a dielu Z. Niedziela s dôrazom na charakter a prínos jeho tvorby. Tematicky naň nadväzujú príspevky Š. Druga (Bratislava) *Inšpirujúci slavista Zdzisław Niedziela* a B. Suwara-Marčokovej (Bratislava) *Komparatystyka (literacka) w ujęciu Zdzisława Niedzieli albo król jest nagi*. Prvý je reflexiou vedeckých záujmov Z. Niedziela o slovenskú literatúru z pohľadu slovenského literárneho vedca, je vyzdvihnutím významu podnetných prístupov a výsledkov jeho výskumov pre ďalšie vedecké skúmanie slovenskej literatúry. Druhý sa venuje Niedzielovým komparatistickým záujmom. B. Suwara-Marčoková sa v ňom venuje i špecifickému postaveniu prác Z. Niedziela v kontexte poľských slovákistických výskumov a jeho novátorským hodnoteniam slovenskej literatúry.

Ďalšie príspevky reflektujú poľsko-slovenské a poľsko-české literárne vzťahy, prí-

padne problematiku týkajúcu sa len slovenskej alebo len českej literatúry prevažne prvej polovice devätnásteho storočia.

Otázke poľsko-slovenských vzťahov sa o. i. venuje J. Hvišč (Bratislava) v štúdií *Od Mickiewicza ku Słowackému*. Poukazuje v nej na zmenu záujmov slovenských literárnych vedcov o poľských romantikov, čo dokazuje na príklade presunutia pozornosti Slovákov z Mickiewiczovej tvorby na dielo J. Słowackého.

V tomto bloku pokladám za zvlášť podnetný príspevok J. Goszczyńskiej (Varšava), venovaný postave Jánošíka v poľskej a slovenskej tradícii. Autorka sa sústreďuje na tie prvky jánošíkovskej legendy, ktoré sa stali súčasťou literárnej tradície. Ide najmä o folklórne a mimofolklórne činitele, pod vplyvom ktorých vznikol modelový obraz Jánošíka ako kultúrneho hrdinu. J. Goszczyńska interpretuje pritom vybrané motívy skúmanej zbojníckej legendy v poľskom a slovenskom kontexte a polemizuje s niektorými jej interpretáciami (napr. A. Melicherčika a R. Brtáňa). Je možné, že aj formovanie ďalších slovenských „kultúrnych“ hrdinov podliehalo postupom, ktoré naznačila vo svojom príspevku autorka.

Druhým tematickým okruhom zborníka sú štúdie venované výlučne slovenskej literatúre. Patria k nim príspevky V. Žemberovej (Prešov) o romantickej literárnej Levoči, K. Morawiec (Krakov) o alegórii a symbolike u P. Kellnera-Hostinského, P. Kášu (Prešov) o vzájomnosti v slovenskom národnom hnutí v prvej polovici 19. storočia, O. Sabolovej (Prešov) o kompozícii slovenskej romantickej prózy alebo J. Sabola (Prešov) o problematike verša v slovenskej romantickej poézii. Väčšina z nich je zhrnutím doterajších výsledkov výskumov buď konkrétnych autorov alebo celkového „tradičného“ výskumu literatúry obdobia slovenského romantizmu bez toho, aby priniesla nový, inšpirujúcejší pohľad na reflektovanú problematiku.

Kvalitatívne sa výrazne odlišovala štúdia H. Janaszek-Ivaničkovej *Słowackie Odrodze-*

nie Narodowe: kontynuatorzy, polemísci i prześmiewcy venovaná slovenskej literatúre, v ktorej sa autorka zaoberá pokračovateľmi, polemikmi, ironikmi či persiflážistami slovenskej romantickej tradície. H. Janaszek-Ivaničková vecne vystihuje charakter Štúrovej „národnej metanarácie“. Poukazuje tiež na súvislosti, ktoré na ňu odkazujú, a to v tvorbe jedného z jej hlavných pokračovateľov v 20. storočí, V. Mináča. Príkladom polemického prístupu k romantickej narácii je podľa autorky neskoršia tvorba D. Tatarku (*Démon súhlasu a Přisáčky*), zvlášť jeho vyjadrenia o pôvode a dejinnom predurčení slovenského národa, ktoré nepriamo narážajú na Štúrove nacionálne vízie. Reprezentantom ironizujúcich persiflážistov romantickej narácie je v autorkinej koncepcii P. Vilikovský. Vo všetkých troch prípadoch približuje H. Janaszek-Ivaničková štýl jednotlivých spisovateľov a intertextuálny vzťah ich tvorby k slovenskej romantickej tradícii, zvlášť k takým emblémom, ako sú kmeňová čistota, kultúrna vyspelosť, individualizmus, prístup k ženám a ďalšie. Pre slovenského čitateľa môže byť inšpirujúci autorkin prístup k reflektovanej problematike – prístup zbavený záťaže romantizujúcej rétoriky a ponúkajúci odpatetizovaný pohľad tak na Štúrova, ako aj na modernú naráciu.

Príspevkom venovaným poľsko-slovensko-českým literárnym vzťahom je štúdia K. Kardyni-Pelikánovej (Brno), v ktorej autorka porovnáva osvieteniskú a romantickú koncepciu dejín slovanských literatúr z pohľadu genológie. Na príklade Šafárikových *Dejín slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí* a Mickiewiczových prednášok zo slovanských literatúr na Collège de France autorka porovnáva Šafárikovo a Mickiewiczovo poňímanie literárnych dejín slovanských národov, vzájomné reakcie oboch autorov na vlastné diela, aj pohľad na ich práce v súvislosti s otázkou literárnovednej syntézy a jej dobovej diferenciácie.

Problematikou sonetového cyklu v slovenskej a českej literatúre daného obdobia sa

zaoberal J. Zarek (Krakov). Podobne ako Š. Drug a B. Suwara-Marčoková, aj on poukázal na prínos Z. Niedzielu v skúmaní slovenskej literatúry. Upozorňujúc na prehliadané či neuvedomované oblasti v slovenskej i českej tvorbe 19. storočia, pokračuje v práci, ktorú inicioval zosnulý krakovský slavista. Vo svojom príspevku sa autor venoval obrodeneckým sonetovým cyklom J. Kollára, S. Vozára, K. H. Máchu a F. L. Čelakovského. Poukázal na prínos sonetovej formy v prekonaní epických foriem a v presadzovaní romantickej lyrickosti a subjektivity. Rovnako ako H. Janaszek-Ivaničková pritom demaskoval pretrvávajúce a konvenčné vnímanie niektorých slovenských kultúrnych a literárnych javov, ktoré bolo aktuálne v minulom storočí, ale dnes už nie je dostačujúce.

Posledný okruh literárnovedných príspevkov tvoria štúdie venované viacerým aspektom a problémom českej literatúry. D. Dudek (Krakov) reflektuje divadelný život a divadelné žánre, najmä českú historickú drámu na príklade tvorby V. K. Klicperu a J. K. Tyla. X. Činčurová (Prešov) skúma českú obrodeneckú prózu na základe diela J. Lindu. A. Majkrzak (Toruň) približuje úlohu bábkového divadla v období českého národného obrodovania. Pozoruhodné sú fakty, prostredníctvom ktorých poukazuje na spoločenské podmienky jeho vzniku, na rôznorodé umelecké koncepcie a realizácie. Časový rámec skúmaného obdobia prekračuje J. Linka (Praha), ktorý hľadá „dávne kořeny jazykové a literární kultury českého obrození“ heuristickým náhľadom do literárnej tvorby Š. V. Scipia a zvlášť jeho prekladu *Životopisov svätých* poľského jezuitu Piotra Skargu.

Podobne ako v súvislosti s výskumom slovenskej literatúry, i v českom bloku je vo viacerých štúdiách zdôrazňovaný novátorský a inšpirujúci prínos Z. Niedzielu, no vo väčšine príspevkov s problematikou českej literatúry obdobia národného obrodovania sa autori často odvolávali na vedecké dielo V. Macuru,

mohli by sme teda povedať, že táto časť zborníka bola nepriamo venovaná práve jemu. Explicitne je to vyjadrené najmä v príspevku Z. Tarajlo-Lipowskej (Wrocław) „*Prawdziwy charakter czeskiego Odrodzenia Narodowego*“, ktorá prezentuje „macurovský“ pohľad na charakter národného obrozenia v českej literatúre a kultúre. Druhou štúdiou explicitne venovanou V. Macurovi je príspevok J. Balucha (Krakov) *Początek tetralogii (nad Informatorem V. Macury)*. Baluch sa na príklade prvej časti Macurovej románovej tetralógie venoval otázkam literárnohistorického kódu, ktorý hľadá v spisovateľskej tvorbe českého vedca. Poukazuje pritom na vzájomné dopĺňanie sa Macurovej vedeckej a umeleckej činnosti.

Prvú, literárnoviednú časť zborníka uzatvára štúdia L. Selimského (Katovice) venovaná recepcii A. Mickiewicza v Bulharsku. Druhú časť zborníka tvoria jazykovedné príspevky najmä poľských vedcov (v súvislosti s výskumom dejín romantickej literatúry ma zaujala štúdia T. Z. Orłós o jazyku českých prekladov Mickiewiczovej *Ódy na mladosť*, či M. Papierz o zdanlivo nepreložiteľnej Kalin-

čiakovej *Reštaurácii*; oslovili ma i príspevky ponúkajúce historický pohľad na niektoré špecifické javy vo vývine spisovnej češtiny či slovenčiny, zvlášť pohľad M. Balowského na štýl českých aforizmov v minulom storočí a štúdia J. Horník o jazyku publicistiky K. Havlíčka-Borovského).

Na zadnej strane obalu zborníka si môžeme prečítať, že „autori štúdií, vnášajúc nové fakty a svoju vlastnú interpretáciu, obohacujú naše znalosti o formovaní sa súčasného českého a slovenského literárneho jazyka“. Nie som kompetentná posudzovať jazykovedné štúdie, ale pokiaľ ide o literárnoviednú časť, možno s touto vetou plne súhlasiť. Vztahuje sa to najmä na príspevky, ktorých autori – pokračujúc v tradícii krakovského slavistu Z. Niedzielu a v prípade českej literatúry v smerovaní V. Macuru, ktorý sa, ako už bolo povedané, nezámerne stal druhým „patronom“ prvej časti zborníka – prinášajú nový, inšpirujúci pohľad na slovenskú a českú literatúru obdobia široko chápaného národného obrozenia.

Irena Malec